

Ana Garačić*

ZAKONSKA I SUDSKA POLITIKA KAŽNJAVANJA ŽUPANIJSKIH SUDOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA KAZNENA DJELA SILOVANJA I ZLOUPORABE DROGA

Autorica u članku obrađuje iskorištenost kaznenih okvira za kaznena djela silovanja i zloporabe opojnih droga u dva perioda, na promatranom uzorku od 217 pravomoćnih osuda. U svim obrađenim predmetima, bez obzira na visinu zapriječene kazne, sudovi su u više od tri četvrtine slučajeva izrekli kazne zatvora u rasponu od šest mjeseci do dvije godine, čime nisu iskoristili ni prvu trećinu zapriječene kazne za ta dva kaznena djela. Iz rada se vidi da su odredbe o ublažavanju kazne primijenjene u velikom broju slučajeva, a otegotne okolnosti kao ranija osuđivanost, specijalni povrat ili velike količine droge, prema promatranom uzorku, ponekad nisu našle dovoljno odjeka u visini izrečene kazne. Razilaženja između predviđenih zakonskih okvira kazne za pojedina kaznena djela i kazni koje su izrekli sudovi stalni su predmet rasprava opće i pravne javnosti, jer da su predviđeni zakonski okviri kazni premaleni. Međutim iz rezultata istraživanja evidentno je da sudovi ne iskorištavaju predviđene kaznene okvire, nego kazne u pravilu odmravaju u prvoj polovini ili prvoj trećini zapriječene kazne.

1. UVOD

Razilaženja između predviđenih zakonskih okvira kazni za pojedina kaznena djela i politike kažnjavanja sudova su permanentna. Mnogobrojni su prigovori pravne i opće javnosti na sudsko odmjeravanje kazne, najvećim dijelom da su izrečene kazne preblage, a da se istodobno tom problematikom stručno i sustavno nitko ne bavi. Unatoč tome stalni su pritisci na izmjene zakonskih okvira predviđenih kazni, a da nema pokazatelja iskorištavaju li sudovi ili ne iskorištavaju postojeće zakonske okvire. Ovo istraživanje pokušat će odgovoriti na pitanje zašto je tome tako i na koji način takvu praksu sudova treba ili ne treba mijenjati.

Prikazat ćemo i zakonsku i sudsku politiku kažnjavanja kod kaznenih djela silovanja i zloporabe opojnih droga kroz tri zadana razdoblja: I. 1979.-1983., II. 1993.-1997. i III. 1998.-2002.

* Ana Garačić, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Za kazneno djelo silovanja u prvom razdoblju obrađeni su samo podaci Državnog zavoda za statistiku, a za drugo i treće uz podatke Državnoga zavoda za statistiku obrađeni su i predmeti Vrhovnoga suda za ta kaznena djela.

Za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga za prvo i drugo razdoblje imamo podatke koje je obradio mr. sc. Marin Mrčela, a za treće razdoblje podatke Državnog zavoda za statistiku. Podaci za I. i II. razdoblje prilagođeni su tako da su iz tablica koje je sastavio mr. sc. M. Mrčela zbrojeni rezultati za raspone kazni 2-3 godine i oni u rasponu 3-5 godina, pa su zajedno uneseni u rubriku kazne zatvora 2-5 godina. Na isti način postupljeno je i s rasponima kazni 1-2 mjeseca i 30 dana, oni su u zbroju prikazani u zadnjoj rubrici, kao zatvor do 2 mjeseca. To je usklađenje izvršeno radi toga da bi se mogli uspoređivati podaci Statističkoga zavoda, oni koje je obradio Vrhovni sud i oni iz tablica mr. sc. Marina Mrčele. Za to kazneno djelo, za drugo i treće razdoblje imamo obrađene spise Vrhovnoga suda.

Statistički uzorci odnose se na spise županijskih sudova koji su zaprimljeni na Vrhovni sud Republike Hrvatske u dva spomenuta perioda. Brojevi spisa uzeti su iz sudskih upisnika, po redu prijama spisa na Vrhovni sud, bez obzira na vrijeme donošenja prvostupanjske odluke, jer se zbog različitih razloga kaznena djela počinjena u jednoj godini rješavaju i nekoliko godina kasnije u prvom stupnju, da bi nakon toga, u povodu žalbi stranaka, bili otpremljeni na drugostupanjski sud. U drugom stupnju, kada Vrhovni sud odlučuje o žalbama stranaka, te odluke, zbog opterećenosti suda spisima i rješavanja prioriteta, ponekad nisu riješene po redosljedu vremena zaprimanja spisa u Vrhovni sud.

Promatrani uzorak za kazneno djelo silovanja za drugo i treće razdoblje u Vrhovnom sudu bilo je ukupno 107 spisa. Obradeno je po 10 predmeta iz svake godine, osim 1993. godine iz koje je obrađeno 17 predmeta. To kazneno djelo možemo lako analizirati jer su zakonski okviri doživjeli relativno malo izmjena. Od 1979. do 2002. kazneno djelo silovanja mijenjalo se u nekoliko navrata, no izmjene su se odnosile pretežito na zakonsko biće kaznenog djela, dok je predviđena kazna ostala neizmijenjena. Za osnovni oblik djela predviđena je kazna od jedne do 10 godina zatvora, a za kvalificirane oblike kazna zatvora najmanje tri godine. Izmjenom Kaznenog zakona iz 1977. godine, člankom 188. KZ/97, silovanje je doživjelo prve velike bitne izmjene, no zapriječena kazna za osnovni oblik djela i kvalificirane oblike nije se dirala, jedino su posebno zaštićene maloljetne žrtve kada je za počinitelje predviđena stroža kazna - zatvorska kazna od najmanje pet godina.

Za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga promatrani uzorak u Vrhovnom sudu za drugo i treće razdoblje iznosio je ukupno 110 predmeta, što je po 10 predmeta iz svake godine, osim za godinu 1993. iz koje je obrađen 21 predmet i godinu 1994. iz koje je obrađeno 9 predmeta.

Pojedini predmeti obrađivani su prema broju optuženika. Ako je u jednom sudskom predmetu bilo više počinitelja koji su ostvarili kazneno djelo koje je

predmet istraživanja, sastavljen je poseban upitni list za svakoga počinitelja, uz naznaku na broju predmeta, navođenjem podbroja, da je riječ o supočiniteljstvu. Kod skupnih tablica za oba kaznena djela i za oba promatrana razdoblja uz broj predmeta prema visini izrečene kazne (bezuvjetne ili uvjetne) oznakom p* označena su kaznena djela koja su ostala u pokušaju.

2. SILOVANJE

2.1. Razdoblje 1979. – 1983.

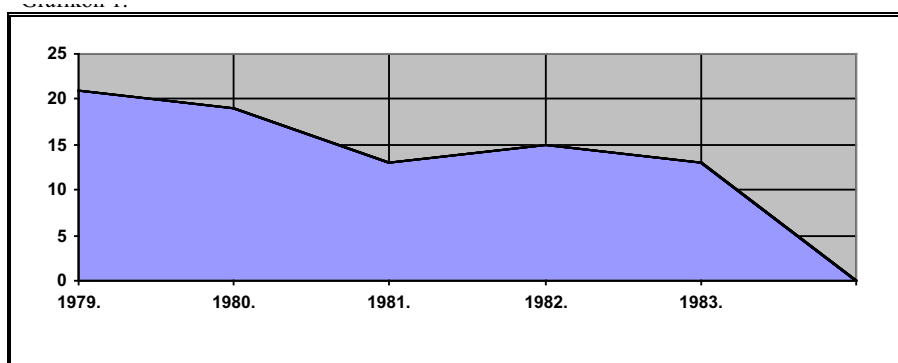
2.1.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U ovom razdoblju za kazneno djelo silovanja iz čl 83. KZRH zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike kaznenog djela.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1983. godini, 82 osobe, i najviše osuđenih u 1979. godini, 132 pravomoćno osuđene osobe. Potrebno je posebno naglasiti da se ti podaci odnose samo na čl. 83. st. 1. KZRH, a ne i na kvalificirane oblike kaznenoga djela.

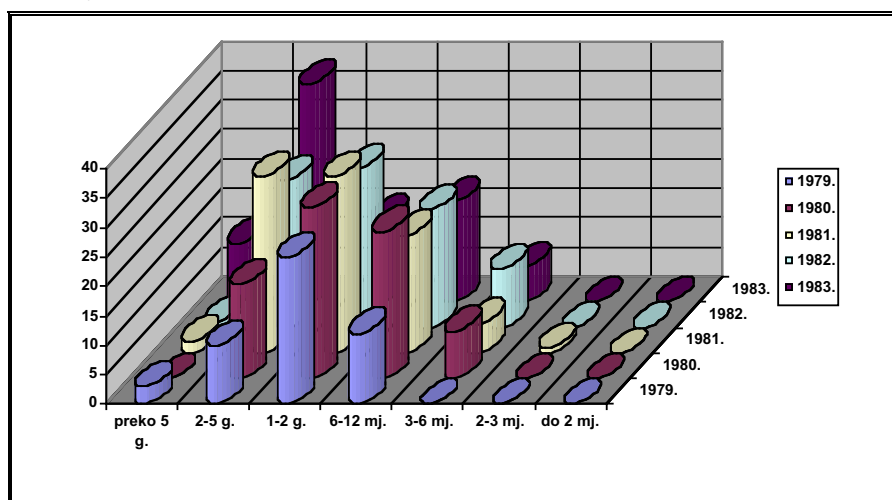
Broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1983. godini kada je uvjetovano 11 osuda, a najveći u 1979. godini kada je uvjetovano ukupno 29 kazni. Iz tih podataka uočavamo da je u godini kada je bilo najviše osuđenih osoba i broj uvjetno suđenih bio najveći, a vrijedi i obratno, jer je u 1983. godini osuđen najmanji broj osoba, svega 82, ali je izrečeno i najmanje uvjetnih kazni.

Grafikon 1.

U grafikonu 1 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanja (samo za stavak 1.) u periodu od 1979. do 1983. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u laganom padu. U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za to kazneno djelo, najviše uvjetnih kazni, 21.96% izrečeno je 1979. godine, a najmanji 13.15 % u 1981. godini, koliko je približno bio i u 1983. godini.

Grafikon 2.

U grafikonu 2 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja u periodu od 1979. do 1983., i to samo za bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1979. do 1983. raspon izrečenih kazni za kazneno djelo silovanja iz čl. 83. st. 1. KZRH (u statističkim podacima iskazani su podaci samo za st.1.) bez izrazitijih je oscilacija, kako prema povećavanju, tako i prema snižavanju izrečenih kazni u pojedinim godinama. Za najteže kazne, one preko pet godina zatvora, možemo kazati da se postotak izrečenih kazni povećava, i to od 3% do 10%, a jednako tako povećava se i postotak izrečenih kazni zatvora od dvije do pet godina jer se kreće od 10% do 37%. Postotak izrečenih kazni od jedne do dvije godine lagano se smanjuje od 1979. godine, kada je iznosio 25.75%, do 1983. godine, kada je smanjen na 14.63%, a slična je situacija i s kaznama zatvora u rasponu od šest do 12 mjeseci. Izrečene kazne zatvoru od tri mjeseca do šest mjeseci osciliraju od godine do godine i kreću se između 5% i 12%, dok su niže izrečene kazne zanemarive, jer je samo u 1.75% slučajeva izrečena kazna zatvora od dva do tri mjeseca, i to 1981. godine, dok izrečenih kazni zatvora do dva mjeseca uopće i nije bilo.

U prvome razdoblju, kao što vidimo, a to možemo reći za sve godine od 1979. do 1983., raspon izrečenih kazni kreće se od šest mjeseci do pet godina. To znači da su na razini države u svim osudama za kazneno djelo silovanja sudovi najveći dio kazni izrekli u prvoj polovini zaprijećene kazne, jer je za osnovni oblik djela zaprijećena kazna do 10 godina zatvora, a statistički uzorak odnosio se samo na osnovni oblik djela. Kazne preko toga, one više od pet godina zatvora, izriču se vrlo rijetko - od jedan do tri posto, a samo ih je u 1983. godine bilo izrečeno oko 11%.

2.2. Razdoblje 1993. – 1997.

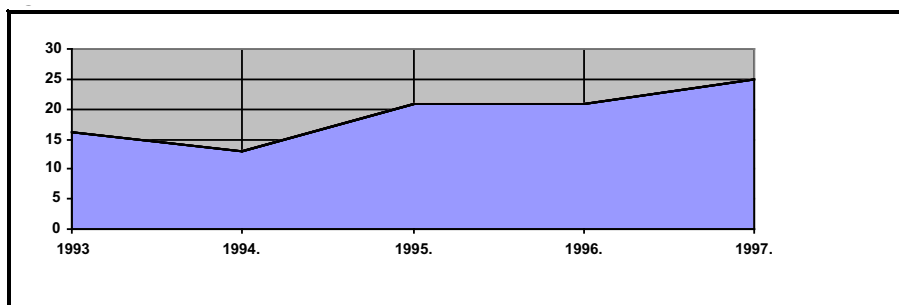
2.2.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

Za razdoblje 1993. – 1998. kazneni okviri ostali su isti kao i za prethodno razdoblje, zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike, s tim da je izmijenjena oznaka članka, umjesto u čl. 83. KZRH kazneno djelo silovanja sada je u čl. 79. KZRH.

Za ovaj period imamo podatke Državnog zavoda za statistiku s ukupnim brojem osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja (samo za stavak 1.) i podatke Vrhovnog suda prema promatranom uzorku.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1996. godini, 19 osoba, i najviše osuđenih u 1994. godini, 46 pravomoćno osuđene osobe. Ako te podatke za cijelu državu usporedimo s prethodnim, prvim razdobljem, vidimo da je ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba u velikom padu, za pojedine godine čak je trostruko manje osuđenih osoba u drugom razdoblju od onih koje su osuđene u prvom razdoblju.

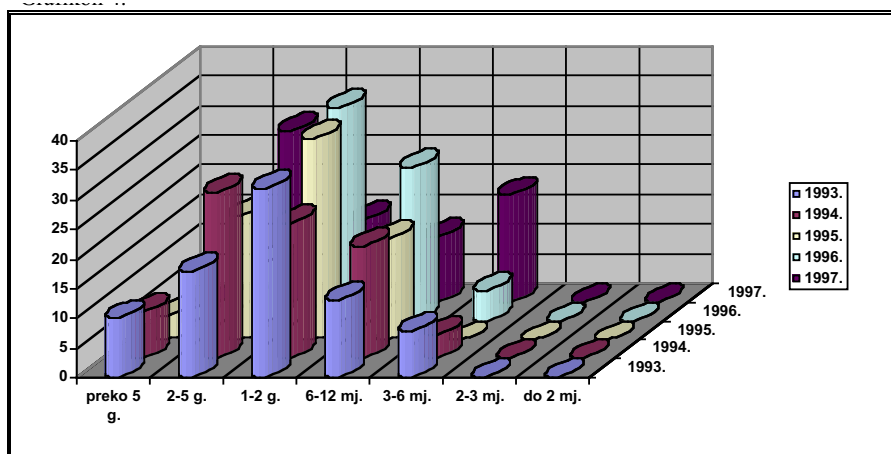
Grafikon 3.

Što se tiče uvjetnih osuda, u apsolutnim brojkama, kazni koje su uvjetovane bilo je najmanje u 1996. godini kada su 4 osude uvjetovane, a najveći u 1997. godini kada je uvjetovano ukupno 7 kazni.

U grafikonu 3 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanja u periodu od 1993. do 1998. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda, nakon pada u 1994. godini, ponovo u laganom porastu. U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja, najviše uvjetnih kazni, 25.92%, izrečeno je 1997. godine, a najmanje, 13.04%, u 1994. godini. Ako te podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1979. godine do 1983., uočavamo da su razlike između najvećeg i najmanjeg broja uvjetovanih osuda potpuno zanemarive.

Grafikon 4.

U grafikonu 4 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja od 1993. do 1997., i to samo bezuvjetnih zatvorskih kazni, za počinitelje koji su osuđeni za osnovni oblik djela, čl. 79. st. 1. KZRH.

U promatranom razdoblju od 1993. do 1997. uočavamo da se postotak najtežih kazni smanjuje od 1993. godine, kada je na preko pet godina zatvora bilo izrečeno 10.81% kazni, pa do 1995. kada je taj broj pao na 4.34%, do 1996. i 1997. godine kada nije izrečena niti jedna kazna zatvora preko pet godina. Suprotno tome, postotak izrečenih kazni zatvora od dvije do pet godina iz godine u godinu oscilira bez nekog uočenog trenda rasta ili pada, a kreće se od 10.52% do 29.62%. Slično je i s kaznama zatvora od jedne do dvije godine koje se kreću između 14.81% i 36.84%, što je zabilježeno u dvije godine uzastopce. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci u laganom je padu:

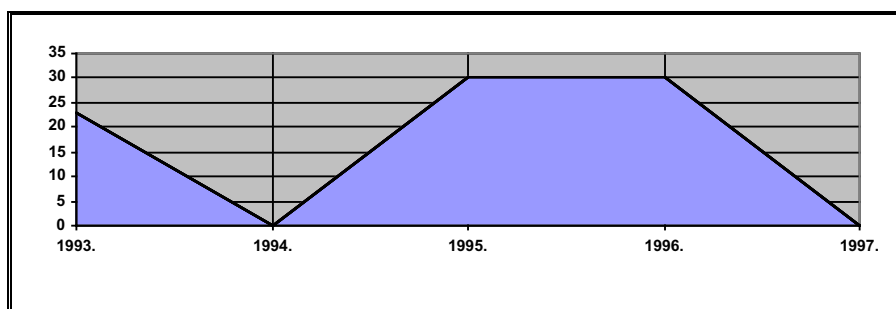
1993. iznosio je 13.51%, a 1997. godine 11.11%. Niže kazne, one od tri do šest mjeseci, izriču se rijetko, no zanimljivo je da ih je 1997. godine bilo čak 18.51%.

U drugom razdoblju, za cijelu državu, kod kaznenog djela silovanja sudovi su najveći postotak kazni izrekli u granicama prve polovine zapriječene kazne zatvora, slično kako je to bilo i u prvom razdoblju. Kazni preko pet godina zatvora vrlo je malo, a od pet promatranih godina u zadnje dvije nije izrečena niti jedna takva kazna. Ako to usporedimo s prvim razdobljem, uočavamo da je u drugom razdoblju apsolutni broj, a i postotak izrečenih najtežih kazni smanjen.

2.2.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1993.–1997.

Za isto razdoblje 1993.–1997., osim podataka Državnoga zavoda za statistiku imamo i podatke Vrhovnoga suda. Na Vrhovnom sudu analizirani su spisi koji su odabrani prema kriterijima naznačenim u uvodu ovoga članka. Za ovaj period pregledano je ukupno 57 spisa u kojima su počinitelji ostvarili kazneno djelo silovanja. Iz svake promatrane godine obrađeno je po 10 spisa, osim 1993. godine kada je pregledano i analizirano ukupno 17 predmeta.

Grafikon 5.

U grafikonu 5 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanja u periodu od 1993. do 1998. Broj kazni koje su uvjetovane kreće se u apsolutnim brojkama od 0 do 4, a u postocima od 0% do 30.00%. Kao što se može uočiti, u 1994. godini nije bila izrečena ni jedna uvjetna osuda, no tom se podatku, s obzirom na relativno mali broj obrađenih predmeta, ne može dati veće značenje, jer se u ostalim godinama postotak uvjetnih kazni kreće od 10% do 30%.

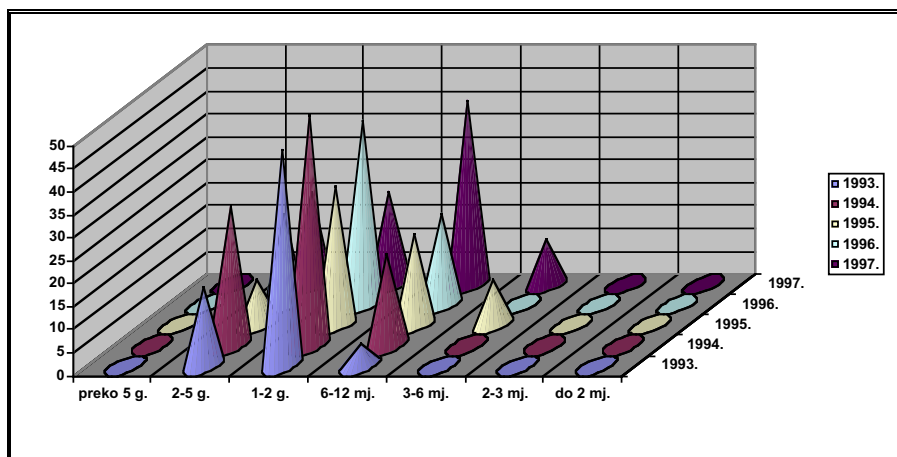
Tablica 1.

	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	Ukupno
A Ukupno osuđenih osoba	16 827	17337	14 386	13 328	12 390	54 238
B Ukupno osuđenih u RH za silovanje	37	46	23	19	27	152
% od A	0.21	0.26	0.15	0.14	0.21	0.97
C Obradeno predmeta za silovanje	17	10	10	10	10	57
% od B	45.94	21.73	43.47	52.63	37.03	37.50
D Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E 20 godina	0	0	0	0	0	0
F 10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G Preko 5 godina	0	0	0	0	0	0
H 2 godine - 5 godina	3	3	1	2	1+1p*	10+1p*
I 1-2 godine	6+2p*	4+1p*	3	4+1p*	2	19+4p*
J 6-12 mjeseci	1+3p*	2p*	2p*	3p*	2+3p*	3+13p*
K 3 mjeseca-6 mjeseci	2p*	0	3p*	0	1p*	6p*
L 2-3 mjeseca	0	0	1p*	0	0	1p*
M Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N 30 dana	0	0	0	0	0	0
od toga kazna uvjetovana	4	0	3	2	1	

* Oznaka za kaznena djela koja su ostala u pokušaju

U tablici 1 navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja za period 1993.–1997. u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu. Od ukupno obrađenih 57 predmeta kod gotovo polovine njih, odnosno u 25 slučajeva, kazneno djelo ostalo je u pokušaju. To se odrazilo i na visinu izrečene kazne jer se kod svih kazni koje su izrečene u trajanju od šest mjeseci ili blaže radilo o pokušaju kaznenoga djela. Od 16 osuda na kazne zatvora od šest do 12 mjeseci situacija je slična: u 13 slučajeva kazneno djelo također je ostalo u pokušaju.

Grafikon 6.

U grafikonu 6 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja u periodu od 1993. do 1997. prema istraživanju Vrhovnoga suda, i to za uvjetne i bezuvjetne zatvorske kazne. Iz tablice 1 vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godine zatvora, 10 do 15 godina zatvora, niti kazna preko pet godina zatvora. Najteže kazne koje su sudovi izricali su one od dvije do pet godina zatvora, a u promatranom uzorku njihov se postotak kreće od 10.00% u 1995. do 30.00% u 1994. Najviše izrečenih kazni u apsolutnim brojkama su one u rasponu od šest mjeseci do dvije godine, jer je od ukupno obrađenih 57 predmeta u čak 39 slučajeva izrečena kazna u tome rasponu, što u postotku iznosi 68.42 % svih izrečenih kazni.

Tablica 2.

	Ukupno VSRH	Ukupno RH
Preko 5 godina	0.00%	4.76%
2 godine – 5 godina	19.40%	21.80%
1 -2 godine	37.40%	28.55%
6 – 12 mjeseci	21.00%	17.56%
3 mjeseca – 6 mjeseci	5.00%	7.24%
2 – 3 mjeseca	0.00%	0.00%
Do 2 mjeseca	0.00%	0.00%

U tablici 2 usporedni je prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i iste iskorištenosti prema podacima Državnog zavoda za statistiku za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su

rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda vrlo bliski. Jedina veća razlika je kod raspona kazne od jedne do dvije godine: taj raspon izrečenih kazni više je zastupljen u uzorku Vrhovnoga suda za oko 10.00% u odnosu prema uzorku za cijelu RH. Najniže kazne, one manje od tri mjeseca, nisu izricane.

Uspoređujući promatrane uzorke, uočavamo da su sudovi često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne, jer je oko jedne četvrtine kazni ublaženo i za cijelu državu i prema uzorku koji je obrađen na Vrhovnom sudu. No kako je u podacima Vrhovnoga suda obuhvaćen i osnovni oblik djela i kvalificirani oblici, taj postotak primjeni odredaba o ublažavanju kazne se udvostručuje, jer kazni preko pet godina zatvora u uzorku Vrhovnoga suda i nije bilo, a onih od dvije godine do pet godina bilo je 19.40%.

2.2.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja razloga kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja, izricanja i kasnijeg obrazlaganja okolnosti za odmjeravanje kazne sastavljeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika. U tablici 3 prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud pri odmjeravanju kazne za svih 57 slučajeva iz promatranog razdoblja.

Tablica 3.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	10	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE OTEGOTNE		
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE OTEGOTNE	7 11	
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	22 3	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA PRIJE DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	49 27	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	5 1
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU		OLAKOTNE OTEGOTNE	5 3
		NAKNADA ŠTETE		OLAKOTNE OTEGOTNE	
	OSTALO		OLAKOTNE OTEGOTNE	7 10	

U tablici 3 prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 57 spisa koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u prilogu). Taj tablični prikaz daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 160 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelje u promatranom uzorku.

O ukupno 160 utvrđenih olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti, kojih je pronađeno 105, dok su sudovi ukupno utvrdili postojanje 55 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjeravanje kazne podijelimo s brojem spisa, vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili manje od tri okolnosti ili konkretnije 2.8 okolnosti za odmjeravanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako je u postupku individualizacije kazne sud utvrdio 1.84 olakotne okolnosti i 0.96 otegotnih okolnosti.

Iz tablica koje su u prilogu vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz počiniteljev život prije počinjenja djela - takvih je okolnosti

bilo ukupno 49, a najviše ih se odnosilo na počiniteljevu neosuđivanost 12, mlađu životnu dob 10 te roditeljstvo 9, dok je svih ostalih okolnosti iz te skupine daleko manje. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojivost - tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 10, te za okolnosti koje su vezane za počinjenje djela - kojih je bilo ukupno 22. Od te 22 olakotne okolnosti iz ove skupine najviše ih se odnosi na to da kazneno djelo nije dovršeno, odnosno da je riječ o pokušaju – takvih okolnosti bilo je 13. Ostale olakotne okolnosti iz ove skupine odnose se na počiniteljevu alkoholiziranost, njih je bilo šest, dok se po jedna olakotna okolnost odnosila na doprinos oštećenice, mladost počinitelja i dragovoljni odustanak. U skupini olakotnih okolnosti koje se odnose na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenoga dobra sudovi su pronašli sedam takvih olakotnih okolnosti, s tim da su se tri odnosile na primjenu sile slaboga intenziteta, a u četiri slučaja sudovi su utvrdili da je riječ o manjem stupnju društvene opasnosti djela.

Analiza otegotnih okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti pronašli u okolnostima pod kojima je djelo počinjeno, ukupno 33 otegotne okolnosti. Od te 33 otegotne okolnosti 10 se odnosi na veliku upornost počinitelja prilikom ostvarenja djela, osam na način počinjenja djela, šest na zlouporabu povjerenja, po dvije na izivljavanje nad žrtvom, mladost oštećenice i starost žrtve, dok su ostale otegotne okolnosti pojedinačne. U okolnostima počiniteljeva života prije djela sudovi su pronašli 27 otegotnih okolnosti, s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na počiniteljevu prijašnju osuđivanost, bilo da je riječ o običnom ili specijalnom povratu – takvih je otegotnih okolnosti bilo ukupno 20, a zatim na prijašnju prekršajnu kažnjavanost ili počiniteljevu tretiranost dok je još bio maloljetnik te iskorištavanje teškog materijalnog stanja žrtve i maltretiranje žrtve i njezine obitelji. Ostale brojnije otegotne okolnosti odnose se na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra – takvih okolnosti bilo je 11, a odnosile su se na naglašenu društvenu opasnost djela u osam slučajeva i na veliku jačinu povrede zaštićenoga dobra u tri slučaja.

2.2.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u tablici 4 uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskog minimuma. Od ukupno 57 osuđenih osoba, koje su obrađene prilikom odmjeravanja kazne, odredbe o ublažavanju kazne često su primjenjivane, bilo zbog toga što je postojala zakonska mogućnost ublažavanja kazne ili pak zbog postojanja olakotnih okolnosti na strani počinitelja.

Tablica 4.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	9
	ZAKONSKA OSNOVA	13
	NOVE OKOLNOSTI	1

U promatranom uzorku Vrhovnoga suda, koji je uzet iz sudskoga upisnika prema redu koji je uvodno opisan, obrađeni su osnovni i kvalificirani oblici djela. Od 57 pravomoćno osuđenih osoba samo se jedan slučaj odnosio na kvalificirani oblik djela iz stavka 2., dok su svi ostali počinitelji osuđeni za osnovni oblik djela iz stavka 1. U 23 promatrana uzorka sudovi su se odlučili za primjenu odredaba o ublažavanju kazne, među kojima je i počinitelj koji je ostvario kvalificirani oblik djela za koji je predviđena najmanja moguća kazna od pet godina zatvora, jer mu je izrečena kazna zatvora od tri godine.

Od ukupno 57 osuda sudovi nisu primijenili odredbe o ublažavanju u 34 slučaja. Od 23 slučaja u kojima je kazna ublažena, najviše je zakonskih osnova za ublažavanje kazne, ukupno 13, zatim slijede postojeće olakotne okolnosti u svome zbroju, kojih je bilo devet, a u jednom slučaju utvrđena je nova okolnost za ublažavanje kazne. Od svih slučajeva u kojima je kazna ublažena, u tri slučaja radilo se o dovršenom kaznenom djelu silovanja, dok se u svim drugim slučajevima radilo o pokušaju djela.

2.3. Razdoblje 1998. – 2002.

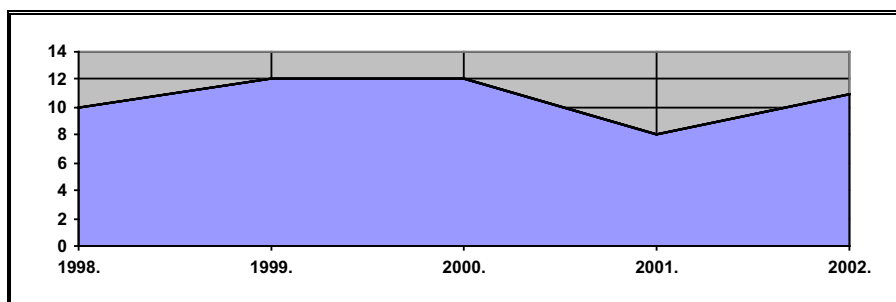
2.3.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U razdoblju od 1998. do 2002. godine kazneno djelo silovanja navedeno je u čl. 188. KZ. Radnju kaznenog djela silovanja zakonodavac je izmijenio u velikoj mjeri, i to tako da je zakonodavac kriminalnu zonu znatno proširio pa ona sada obuhvaća ne samo spolni odnošaj nego i sve spolne radnje koje se sa spolnim odnošajem mogu izjednačiti. Počinitelj kaznenog djela silovanja sada može biti muška ili ženska osoba, žrtva također može biti muškarac ili žena, a postojanje braka ili postojanje izvanbračne zajednice, za opstojnost djela, nije odlučujuće. Kazneno djelo silovanja ima svoj osnovni oblik, koji je opisan u stavku 1. članka 188. KZ, i kvalificirane oblike, koji su opisani u stavicima 2., 3., 4., 5. i 6. istoga članka, s tim da su odvojeni kvalificirani oblici djela od slučajeva u kojim se odgovara za težu posljedicu koja je iz djela proistekla. Što se tiče kazni, one su za osnovni oblik djela i teže oblike ostale neizmijenjene, za osnovni oblik djela kazna je zatvor od jedne do 10 godina, a za teže oblike djela predviđena je kazna zatvora od najmanje tri godine. Osim toga, radi poja-

čanja kaznenopravne zaštite maloljetnika, kazna zatvora od najmanje pet godina predviđena je za počinitelje koji ostvare teži oblik djela prema maloljetnoj osobi. Ista kazna predviđena je i za slučajeve kada iz kvalificiranoga oblika kaznenog djela silovanja nastupi teža posljedica (smrt silovane osobe, teška tjelesna ozljeda, teško narušavanje zdravlja i trudnoća žrtve).

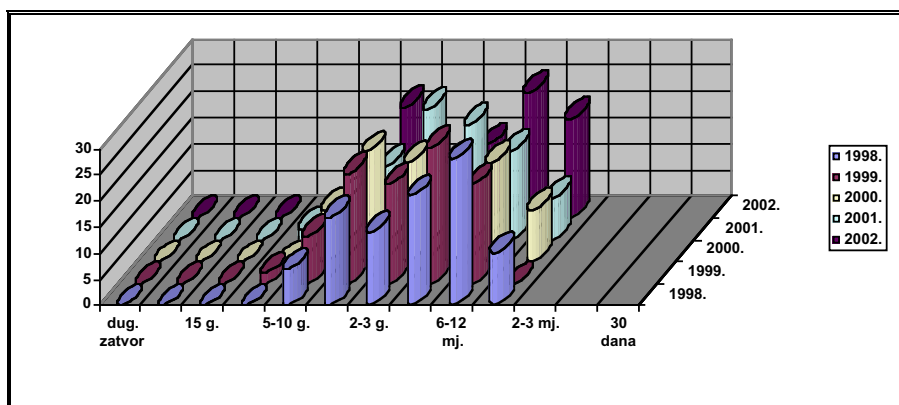
Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period, možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1998. godini, 29 osoba, i najviše osuđenih u 2000. godini, 57 pravomoćno osuđenih osoba, s tim da se ti podaci odnose na broj ukupno izrečenih kazni zatvora za kazneno djelo, a ne na ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba.

Grafikon 6.

U grafikonu 6 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanja u periodu od 1998. do 2000. Iz prikazanog uočavamo da postotak uvjetovanih osuda iz godine u godinu lagano varira. U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja, najviše uvjetnih kazni, 12.28%, izrečeno je 2000. godine, a najmanje, 8.53%, u 2001. godini. Uspoređujući broj uvjetnih osuda izrečenih u prijašnjem periodu, uočavamo oscilacije, u periodu od 1979. do 1983. godine broj izrečenih uvjetnih kazni u laganom je opadanju – kretao se od najviše 21.96% do najmanje 13.13%, u drugom promatranom periodu broj je u porastu od 13.04% do 25.92% koliko ih je izrečeno 1997. godine, da bi u posljednjem periodu od 1998. do 2002. taj broj bio u opadanju prema prethodnom periodu, dok se u zadnjih pet godina kreće oko 10%.

Grafikon 7.

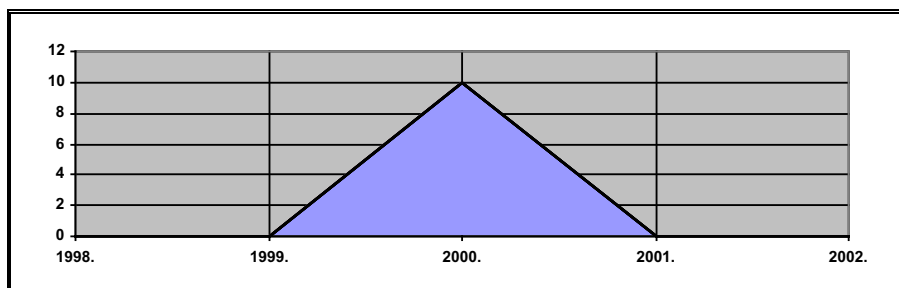
U grafikonu 7 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja u periodu od 1998. do 2002., i to za kazne zatvora – uvjetne i bezuvjetne. U tom razdoblju najteže kazne, one u rasponu od 10 do 15 godina, izrečene su samo u dvije godine, u apsolutnom broju po jedna kazna te visine, a u postotku oko 3.00%. Kazni u rasponu od pet do 10 godina također je malo, a kreću se u rasponu od sedam do 10 posto svake godine bez nekog značajnijeg trenda rasta ili pada kroz više godina. Slično je i s kaznama koje se kreću u rasponu od tri do pet godina, njih je ukupno između 14.00% i 21.00%. Pad postotka izrečenih kazni uočavamo kod kazni koje su u rasponu od dvije do tri godine – njihov udio iznosio je oko 14.00% 1998. godine, zatim je kroz tri godine broj tih kazni bio u porastu prema 20.00% odnosno 25.00%, da bi 2002. godine pao na 9.75%. U sličnom je padu i postotak izrečenih kazni od jedne do dvije godine zatvora – od oko 26.00% u 1999. godini pao je na oko 15.00% u 2002. godini. Najniže izrečene kazne osciliraju od godine do godine i kreću se oko 20.00% za kazne u rasponu od šest do 12 mjeseci odnosno oko 10.00% za kazne u rasponu od tri mjeseca do šest mjeseci, uz skok na oko 20.00% tih kazni izrečenih 2002. godine.

U trećem razdoblju za cijelu RH kod kaznenog djela silovanja najveći postotak kazni izrečen je u rasponu od tri mjeseca do pet godina, strože kazne bile su izrečene u oko 10.00% slučajeva, dok blažih kazni nije bilo.

2.3.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1998.–2002.

Za razdoblje od 1998. do 2002. godine, osim analize podataka Državnog zavoda za statistiku, izvršena je i analiza spisa Vrhovnoga suda. Kao što je uvodno naznačeno, za taj period ukupno je pregledano 50 spisa, i to iz svake godine po 10 spisa.

Grafikon 8.

U grafikonu 8 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanja u periodu od 1998. do 2002. Kazni koje su uvjetovane gotovo i nema. U apsolutnim brojkama uvjetovana je samo jedna kazna 2000. godine, što je za promatrani uzorak 10.00%, no s obzirom na mali uzorak, tome broju ne možemo dati veće značenje, jer je očito da je i u drugim godinama bilo izrečenih zatvorskih kazni koje su uvjetovane, što se uočava iz podataka o iskorištenosti kaznenih okvira za cijelu RH.

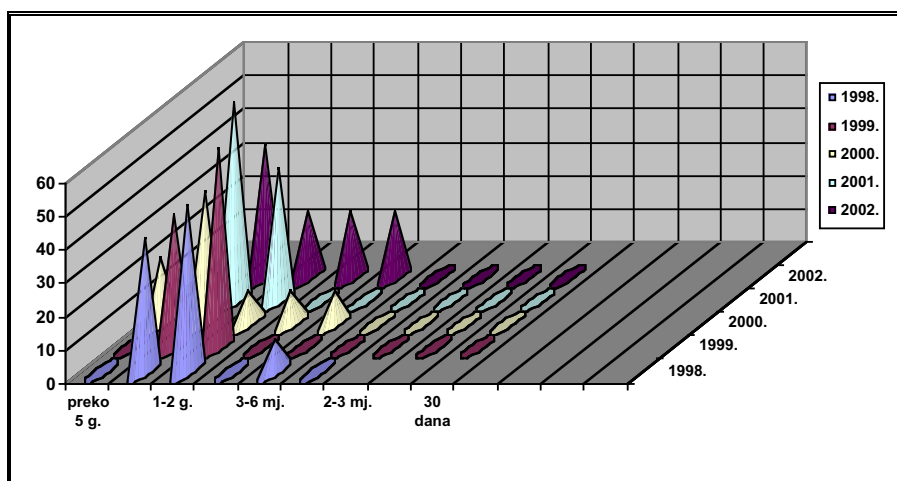
Tablica 5.

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	Ukupno
A Ukupno osuđenih osoba	12 243	16 206	16 466	16 508	19 040	80 463
B Ukupno osuđenih u RH za silovanje	29	41	57	35	42	204
% od A	0.23	0.25	0.34	0.21	0.22	1.25
C Obradeno predmeta za silovanje	10	10	10	10	10	50
% od B	34.48	24.39	17.54	28.57	23.80	24.50
D Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E 20 godina	0	0	0	0	0	0
F 10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G Preko 5 godina	0	0	2	0	0	2
H 2 godine - 5 godina	4	4	4	6	4	22
I 1-2 godine	5	6	2	4	2	19
J 6-12 mjeseci	0	0	1p*	0	1+1p*	1+2p*
K 3 mjeseca-6 mjeseci	1	0	1p*	0	2p*	1+3p*
L 2-3 mjeseca	0	0	0	0	0	0
M Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N 30 dana	0	0	0	0	0	0
Od toga kazna uvjetovana	0	0	1	0	0	

* Označava kaznena djela u pokušaju

U tablici 5 navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja za period 1998.–2002. u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu. Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku sve osude bile za osnovni oblik kaznenoga djela silovanja iz čl. 188. st. 1. KZ. Od ukupno obrađenih 50 predmeta u 5 slučajeva kazneno djelo ostalo je u pokušaju i u svim tim osudama izrečena kazna je ublažena te izrečena u rasponu od tri mjeseca do 12 mjeseci. U istom rasponu izrečene su i kazne za dva dovršena djela.

Grafikon 9.

U grafikonu 9 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja u razdoblju od 1998. do 2002. prema istraživanju Vrhovnoga suda, i to za zatvorske kazne, uvjetne i bezuvjetne. Iz tablice 5 vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, kazna od 20 godine zatvora ili od 10 do 15 godina zatvora. Najteže kazne koje su izrečene su one preko pet godina zatvora, takve su kazne u apsolutnim brojkama bile dvije, a u postotku 20%, i to samo u 2000. godini. Najviše kazni izrečeno je u rasponu od dvije godine do pet godina, u promatranom uzorku njihov postotak kreće se od 40.00% u svim godinama, osim 1999. kada je iznosio 60.00%, a u apsolutnim brojkama, od ukupno 50 predmeta, u 22 su izrečene kazne u tome rasponu. Puno kazni izrečeno je i u rasponu kazne od jedne do dvije godine, postotak se kretao od 20.00% do 60.00%, a u apsolutnim brojevima to je ukupno 19 osuda u tom rasponu kazni. Najniže izrečene kazne u apsolutnim brojkama su one u rasponu od tri mjeseca do 12 mjeseci, a od ukupno obrađenih 50 predmeta te su kazne izrečene u sedam slučajeva. Kazni nižih od tri mjeseca zatvora u ovom razdoblju nije bilo.

Kao što uočavamo, izrečenih kazni zatvora preko pet godina gotovo da i nema. U promatranom uzorku od deset spisa u svakoj godini, kroz period od pet godina, samo su u 4% slučajeva izrečene kazne zatvora preko pet godina. Pretežiti postotak kazni u tom razdoblju odnosi se na raspone kazni od jedne godine do pet godina zatvora i on iznosi 82.00% svih izrečenih kazni.

Tablica 6.

	Ukupno VSRH	Ukupno RH
Preko 5 godina	4.00%	10.19%
2 godine – 5 godina	44.00%	19.41%
1 -2 godine	36.00%	17.70%
6 – 12 mjeseci	6.00%	21.77%
3 mjeseca – 6 mjeseci	8.00%	9.86%
2 – 3 mjeseca	0.00%	0.00%
Do 2 mjeseca	0.00%	0.00%

Tablica 6 prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i iste iskorištenosti prema podacima Državnog zavoda za statistiku (uvjetne i bezuvjetne kazne) za cijelo područje Republike Hrvatske. U uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu, kao i u prethodnom razdoblju, broj najtežih kazni, onih preko pet godina zatvora, manji je od republičkog prosjeka. Rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda znatno se razlikuju. U uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu najviše je izrečenih kazni u rasponu od dvije godine do pet godina zatvora, takvih je bilo 44.00%, a kazni zatvora od jedne do dvije godine 36.00%, dok su ostale kazne zastupljene u daleko manjem postotku. Istodobno, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, najveći postotak izrečenih kazni – 21.77% – odnosio se na raspone kazne od šest do 12 mjeseci, kazni u rasponu od jedne do dvije godine bilo je 17.70%, dok je kazni u rasponu od dvije do pet godina bilo ukupno 19.41%. U oba uzorka kazni nižih od tri mjeseca nije bilo.

2.3.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud
u postupku individualizacije kazne

Tablica 7.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	12 2
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE OTEGOTNE	2
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE OTEGOTNE	5 5
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	13 32
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA PRIJE DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	56 30
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE	OLAKOTNE OTEGOTNE	5
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU	OLAKOTNE OTEGOTNE	
		NAKNADA ŠTETE	OLAKOTNE OTEGOTNE	1
	OSTALO		OLAKOTNE OTEGOTNE	6 9

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja i kasnije obrazlaganja okolnosti za odmjeravanje kazne sastavljeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u tablici 7 prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud pri odmjeravanju kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja.

Od ukupno utvrđenih 178 olakotnih i otegotnih okolnosti veći njihov dio odnosi se na olakotne okolnosti, kojih je pronađeno 95, dok su sudovi ukupno utvrdili postojanje 83 otegotne okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjeravanje kazne podijelimo s brojem spisa, vidimo da su sudovi po jednom spisu

utvrdili više od tri okolnosti ili konkretnije 3.56 okolnosti za odmjeravanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku.

Iz tablica u prilogu vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz počiniteljev život prije počinjenja djela – takvih je okolnosti bilo ukupno 56, a najviše ih se odnosilo na neosuđivanost 13, mlađu životnu dob 11 te roditeljstvo 15, dok je svih ostalih okolnosti iz te skupine daleko manje. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojivost – tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 12, a okolnosti koje su vezane za počinjenje djela bilo je ukupno 13, što je znatno manje nego u prethodnom razdoblju kada je tih olakotnih okolnosti sud utvrdio 33. Od 13 olakotnih okolnosti iz ove skupine najviše ih se odnosi na doprinos oštećenice počinjenju djela – takvih olakotnih okolnosti sud je pronašao 5, a zatim na alkoholiziranost počinitelja – bilo ih je 4, dok je u po dva slučaja sud ocijenio kao olakotno počiniteljevu mladost i činjenicu da je djelo ostalo u pokušaju.

U postupku individualizacije kazne sud je ukupno utvrdio i ocijenio prosječno 1.9 olakotnih okolnosti.

Analiza otegotnih okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti pronašli u okolnostima pod kojima je djelo počinjeno, ukupno 32 otegotne okolnosti. Od te 32 otegotne okolnosti osam se odnosilo na način počinjenja, sedam na veliku upornost, četiri na zlouporabu povjerenja, po tri na počiniteljevu mladost i starost oštećenice, dvije otegotne okolnosti sud je našao zbog izživljavanja nad žrtvom, dok su ostale otegotne okolnosti bile pojedinačne, a odnosile su se na brutalnost počinitelja, zlouporabu gostoprimitstva, nazočnost treće osobe prilikom silovanja, srodstvo sa žrtvom i okolnost da je oštećenica bila virgo intacta. U načinu počiniteljeva života prije djela sudovi su pronašli 30 otegotnih okolnosti, s tim da su u toj skupini pretežito okolnosti koje se odnose na prijašnju osuđivanost počinitelja – tako je u 17 slučajeva utvrđena prijašnja osuđivanost, u 10 slučajeva radilo se o specijalnom povratu, a u jednom slučaju o običnom povratu. Ostale otegotne okolnosti odnose se na jačinu ugrožavanja zaštićenoga dobra, kojih je bilo pet, dok je ukupno devet otegotnih okolnosti svrstano pod ostale. Pod ostalim otegotnim okolnostima sud je smatrao nastupanje teže posljedice za zdravlje žrtve, ukupno pet, dvije su se odnosile na visok stupanj kaznene odgovornosti, dok se po jedna otegotna okolnost odnosila na prijetnje oštećenici ako ga prijavi i na činjenicu da je djelo počinjeno u vrijeme kušnje. Izostanak kajanja i žaljenja sud je u četiri navrata ocijenio kao otegotnu okolnost, a nekritički odnos prema djelu u jednom navratu.

U postupku individualizacije kazne sud je ukupno utvrdio i ocijenio prosječno 1.66 otegotnih okolnosti.

2.3.2.2. Ublažavanje kazne

Tablica 8.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	2
	ZAKONSKA OSNOVA	3
	NOVE OKOLNOSTI	1

U promatranom uzorku Vrhovnoga suda, koji je uzet iz sudskega upisnika prema redu koji je uvodno opisan, obrađeni su osnovni i kvalificirani oblici djela, no od 50 pravomoćno osuđenih osoba ni jedan slučaj nije se odnosio na kvalificirani oblik djela iz drugog stavka.

Od ukupno 50 osuda sudovi nisu primijenili odredbe o ublažavanju u 45 slučajeva. Od pet slučajeva u kojima je kazna ublažena, najviše se zakonskih osnova za ublažavanje kazne, ukupno tri, odnosilo na to da je djelo ostalo u pokušaju, zatim slijede utvrđene postojeće olakotne okolnosti u svome zbroju, kojih je bilo dvije, a u jednom slučaju utvrđena je nova okolnost za ublažavanje kazne: protek vremena od počinjenja djela. Od svih slučajeva u kojima je kazna ublažena u tri se radilo o pokušaju djela.

3. ZLOUPORABA OPOJNIH DROGA

3.1. Razdoblje 1979. – 1983.

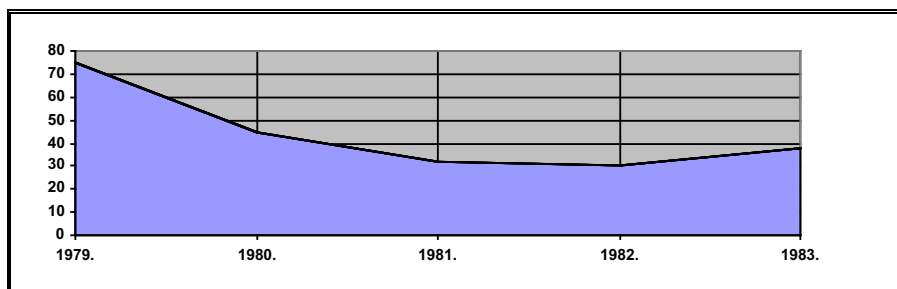
3.1.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U ovom razdoblju za kazneno djelo zlorabe opojnih droga iz čl. 245. KZJ, tada pod nazivom neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, zakonodavac je predvidio kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina za prvi stavak i kaznu zatvora od jedne do deset godina za kvalificirane oblike djela iz drugoga stavka.

Prema podacima mr. sc. Marina Mrčele za taj period, možemo promatrati udio kaznenog djela zlorabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1979. godini, 6 osoba, i najviše osuđenih u 1982. godini, 42 pravomoćno osuđene osobe.

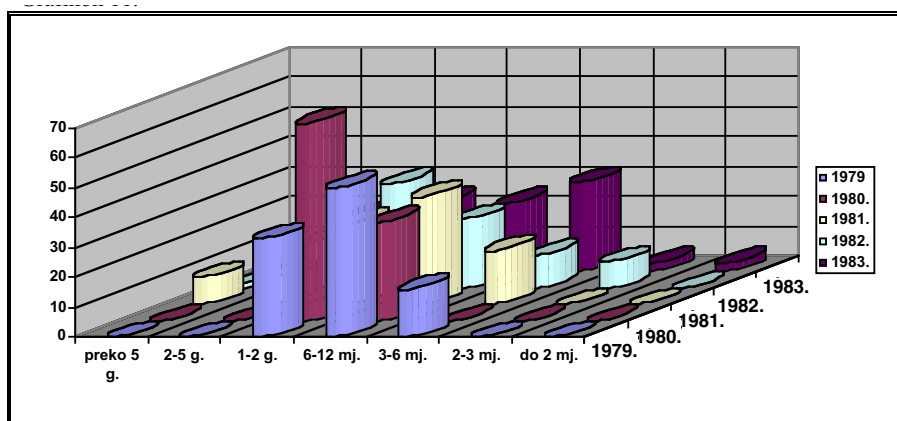
Od ukupnog broja izrečenih kazni, broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1980. godini, kada je uvjetovano 10 osuda, a najveći u 1979. i 1983. godini, kada je u svakoj od tih godina uvjetovano 18 kazni.

Grafikon 10.

U grafikonu 10 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1979. do 1983. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u velikom padu. U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za to kazneno djelo, najviše uvjetnih kazni, 75%, izrečeno je 1979. godine, a najmanje, 30.00%, u 1982. godini.

Grafikon 11.

U grafikonu 11 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u od 1979. do 1983., i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju, od 1979. do 1983., raspon izrečenih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga oscilira. Za najteže kazne, one preko pet godina zatvora, možemo kazati da se izriču vrlo rijetko, kroz razdoblje od pet godina u tri promatrane godine nije izrečena ni jedna takva kazna, a u preostale dvije godine postotak izrečenih najtežih kazni je između dva i devet posto. Za raspon kazni između dvije godine i pet godina situacija je nešto drugačija, u 1979. i 1980. nije izrečena ni jedna kazna u tome rasponu, ali se

nakon toga postotak izrečenih kazni povećava, i to od 9.09% koliko je iznosio 1981. godine do 19.23% koliko ih je izrečeno 1983. godine. Kazne zatvora u rasponu od jedne do dvije godine izriču se približno u jednoj trećini slučajeva, uz iznimku 1980. godine kada je postotak izrečenih kazni u tim rasponima udvostručen, iznosio je 66.66%. Raspon kazni od šest do 12 mjeseci od početka promatranoga razdoblja prema kraju u stalnom je padu – 1979. godine takvih je kazni izrečeno 50%, a 1983. godine taj je postotak prepolovljen i iznosi 23.07%. Izrečene kazne zatvora od tri do šest mjeseci osciliraju od godine do godine i kreću se između 11%, koliko ih je izrečeno 1982., i 30%, koliko ih je bilo godinu dana poslije. Niže izrečene kazne vrlo su rijetke, u većem broju godina nije ih ni bilo, a u onima kada su izrečene kretale su sa od oko četiri do oko devet posto.

U prvome razdoblju, kao što vidimo, i to možemo reći za sve godine od 1979. do 1983., raspon izrečenih kazni kreće se od šest mjeseci do pet godina. To znači da su na razini države u svim osudama za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga sudovi najveći dio kazni izrekli u prvoj polovini zapriječene kazne. Kazne preko toga, one više od pet godina zatvora, izriču se vrlo rijetko: od dva do devet posto, s tim da su bile izrečene samo u dvije godine promatranoga razdoblja.

3.2. Razdoblje 1993. – 1997.

3.2.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

Za razdoblje 1993.–1998. kazneni okviri ostali su isti kao i za prethodno razdoblje: zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike, s tim da je izmijenjena oznaka članka, umjesto čl. 245. KZJ kazneno djelo zlouporabe opojnih droga sada je označeno u čl. 196. OKZRH.

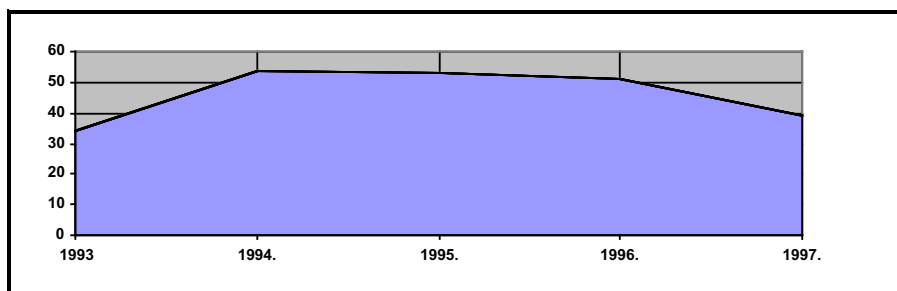
Za ovaj period imamo podatke Državnog zavoda za statistiku s ukupnim brojem osuđenih osoba za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, podatke mr. sc. Marina Mrčele i podatke Vrhovnog suda prema promatranom uzorku.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku možemo promatrati udio kaznenog djela zlouporabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba na bezuvjetnu zatvorsku kaznu varira između najmanje osuđenih u 1993. godini, 43 osobe, i najviše osuđenih u 1997. godini, 142 pravomoćno osuđene osobe. Ako te podatke za cijelu državu usporedimo s prethodnim, prvim razdobljem, vidimo da je ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba u izrazito velikom porastu, s tim da se taj apsolutni broj poslije, u trećem razdoblju, enormno povećava.

Što se tiče uvjetnih osuda, u apsolutnom broju, broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1993. godini, kada su 24 osude uvjetovane, a najveći u 1997. godini, kada je uvjetovano ukupno 177 kazni. Vidimo da kako raste broj pravomoćno osuđenih počinitelja, jednako se tako velikom brzinom povećava i broj izrečenih uvjetnih osuda u apsolutnom broju.

Potrebno je navesti da u posljednje dvije godine istoga razdoblja imamo izrečenih i novčanih kazni, i to 1996. godine ukupno osam, a 1997. godine 132 novčane kazne. Izrečene novčane kazne i velik broj uvjetnih osuda posljedica su izmjene čl. 196. OKZRH, uvođenja novoga stavka 1. kojim je inkriminirano posjedovanje opojne droge kao kazneno djelo, za što je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

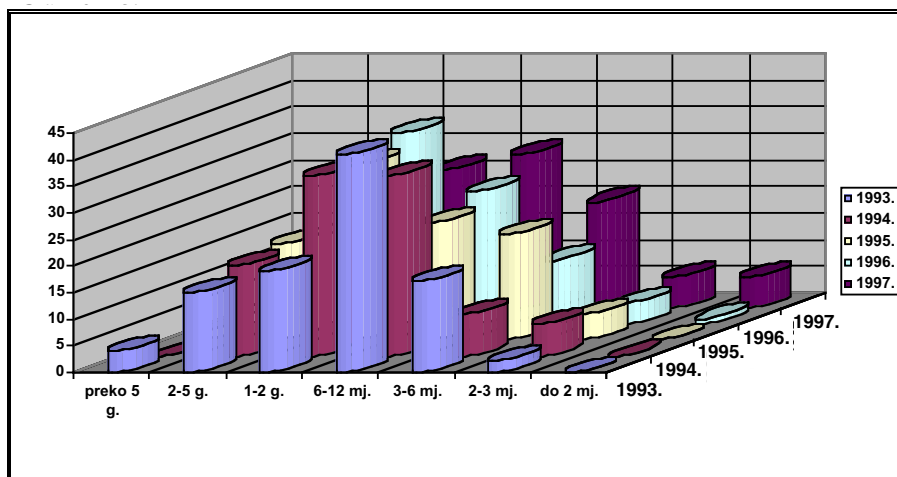
Grafikon 12.

U grafikonu 12 prikazan je postotak uvjetovanih kazni (zatvora i novčane kazne) za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1998. Uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda, nakon pada u 1993. godini, ponovo u laganom porastu, kroz tri uzastopne godine, da bi posljednje godine promatranoga razdoblja bio zabilježen pad od oko 10% do 15%.

U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, najviše uvjetnih kazni – 54.36% – izrečeno je 1994. godine, a najmanje – 34.28% – u 1993. godini. Ako te podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1979. godine do 1983., uočavamo da se postotak uvjetovanih kazni, nakon određenog smanjenja između 1981. i 1983. godine, ponovo povećava.

Grafikon 13.

U grafikonu 13 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1997., i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1993. do 1997. uočavamo da se postotak izrečenih najtežih kazni smanjuje od 1993. godine kada je s preko pet godina zatvora bilo izrečeno 4.35% kazni, pa do 1997. godine kada je taj broj pao na 1.41%, s tim da ima godina kada nije izrečena niti jedna kazna zatvora preko pet godina. Slično je i s rasponom kazni od dvije do pet godina, njihov postotak izricanja također se smanjuje: do 1997. one su izricane u postotku od 15% do 18%, da bi 1997. godine takvih kazni bilo izrečeno svega 9.86%.

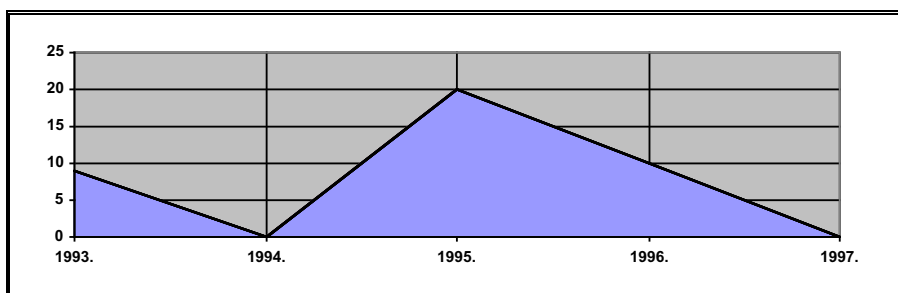
Izrečene kazne zatvora od jedne do dvije godine kreću se između 19.57% i 36.75%, s tim da ih je jedne godine nešto više, a druge godine manje, bez uočenih zakonitosti u takvom kretanju. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci u laganom je padu: 1993. godine iznosio je 41.30%, a 1995. godine 22.22%, da bi se 1997. taj postotak povećao na 29.58%. Niže kazne, one od tri do šest mjeseci, izricane su u prosjeku oko 20.00%, osim godine 1994. kada je takvih kazni bilo izrečeno 8.51%. Najnižih kazni, onih u rasponu od dva do tri mjeseca, bilo je u prosjeku oko pet posto godišnje, a kazne do dva mjeseca u prve tri godine promatranog razdoblja nisu zabilježene, dok ih je u posljednjoj godini bilo 6.34%.

U drugom razdoblju, za cijelu državu, kod kaznenog djela zlouporabe opojnih droga sudovi su najveći postotak kazni izrekli u rasponima između kazne zatvora od tri mjeseca i pet godina. Kazni preko pet godina zatvora vrlo je malo, a od pet promatranih godina u dvije godine nije izrečena niti jedna takva kazna. Ako to usporedimo s prvim razdobljem, uočavamo da je u drugom razdoblju apsolutni broj izrečenih najtežih kazni povećan s tri na sedam kazni, dok je u postotku situacija podjednaka.

3.2.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1993.–1997.

Za isto razdoblje 1993.–1997. analizirani su i spisi Vrhovnog suda. Kao što je uvodno navedeno, za taj period pregledano je ukupno 60 spisa, i to iz svake godine po 10, osim 1993. godine kada je pregledan 21 predmet i 1994. godine kada ih je obrađeno 10.

Grafikon 14.

U grafikonu 14 prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1998. Broj kazni koje su uvjetovane kreće se u apsolutnim brojkama od 0 do 2, a u postocima od 0% do 20.00%. Kao što vidimo, u 1994. i 1997. godini ni jedna kazna nije uvjetovana, no tome podatku se, s obzirom na relativno mali broj obrađenih predmeta, ne može dati veće značenje, jer se u ostalim godinama postotak uvjetnih kazni kreće od 9.52% do 20%.

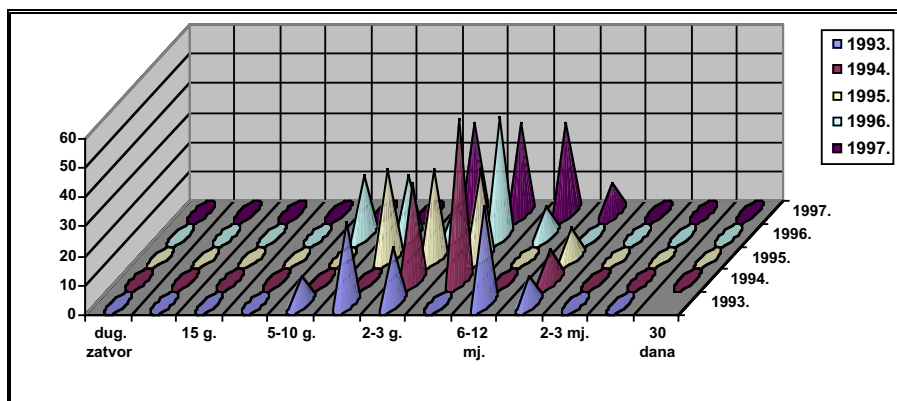
Tablica 9.

	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	Ukupno
A Ukupno osuđenih osoba	16 827	17 337	14 386	13 328	12 390	74 268
B Ukupno osuđenih u RH za drogu	46	47	54	117	142	406
% od A	0.27	0.27	0.37	0.87	1.14	0.54
C Obrađeno predmeta za drogu	21	9	10	10	10	60
% od B	45.62	19.14	18.51	8.54	7.04	1.47
D Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E 20 godina	0	0	0	0	0	0
F 10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G Preko 5 godina	2	0	0	2	0	4
H 2 godine - 5 godina	10	3	4	3	3	23
I 1-2 godine	1	5	3	4	3	16
J 6-12 mjeseci	6	0	2	1	3	12
K 3 mjeseca-6 mjeseci	2	1	1	0	1	5
L 2-3 mjeseca	0	0	0	0	0	0
M Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N 30 dana	0	0	0	0	0	0
Od toga kazna uvjetovana	2	0	2	1	0	

U tablici 9 navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zloporabe opojnih droga za period 1993.–1997. u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćene i osude za osnovni oblik djela i za kvalificirani oblik. Od ukupno 60 osuda u 27 slučajeva počinitelji su oglašeni krivim za kvalificirani oblik djela, za koji je predviđena kazna zatvora od najmanje tri godine. Kako je izrečenih kazni preko tri godine zatvora svega 14, znači da su sudovi i kod kvalificiranog oblika djela u 13 slučajeva primijenili odredbe o ublažavanju i izrekli kaznu manju od zakonom predviđenog minimuma kazne.

Grafikon 15.

U grafikonu 15 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1997. prema istraživanju Vrhovnoga suda, i to za kazne zatvora, uvjetne i bezuvjetne. Najteže kazne zatvora sudovi nisu izricali. Iz prikazanih podataka vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godina zatvora, 10 do 15 godina zatvora. Najstrože kazne su one od pet do 10 godina zatvora, no one su izrečene samo u dvije godine promatranoga uzorka, i to 1993. godine kad ih je izrečeno 9.52% i 1996. godine kada ih je bilo 20.00%. Najveći broj izrečenih kazni je onih u rasponu od šest mjeseci do pet godina, postotak izrečenih kazni od tri do šest mjeseci kreće se oko 10.00%, dok niže izrečene kazne nisu zabilježene.

Tablica 10.

	Ukupno VSRH	Ukupno RH
Preko 5 godina	14.76%	2.77%
2 godine – 5 godina	36.18%	15.53%
1 -2 godine	38.88%	29.95%
6 – 12 mjeseci	26.90%	30.55%
3 mjeseca – 6 mjeseci	10.15%	15.90%
2 – 3 mjeseca	0.00%	4.94%
Do 2 mjeseca	0.00%	3.59%

Tablica 10 prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku i mr. sc. Marina Mrčele za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz

promatranoga uzorka Vrhovnoga suda vrlo bliski. Jedina veća razlika je kod raspona kazne od dvije godine do pet godina, taj raspon izrečenih kazni više je zastupljen u uzorku Vrhovnoga suda gdje iznosi 36.18%, dok je u uzorku za cijelu RH 15.53%. Najniže kazne, one manje od tri mjeseca, nisu izricane prema raspoloživom uzorku Vrhovnog suda, dok su u uzorku za cijelu RH zastupljene s oko četiri posto.

Uspoređujući promatrane uzorke uočavamo da su sudovi često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne, jer je oko 30% kazni ublaženo prema uzorku koji je obrađen na Vrhovnom sudu, dok je na razini RH oko 17% slučajeva u kojima je kazna ublažena.

3.2.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja i poslije obrazlaganja okolnosti za odmjeravanje kazne sastavljeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika. U tablici 11 prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud pri odmjeravanju kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja.

Tablica 11.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	5	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE OTEGOTNE	2 7	
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE OTEGOTNE	3 33	
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	4 44	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA PRIJE DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	100 19	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	28
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU		OLAKOTNE OTEGOTNE	
		NAKNADA ŠTETE		OLAKOTNE OTEGOTNE	
OSTALO		OLAKOTNE OTEGOTNE	20 13		

U tablici 11 prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 60 spisa koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u prilogu). Ovaj tablični prikaz daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 278 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelje u uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu.

Od ukupno utvrđenih 287 olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti, kojih je pronađeno 162, dok su sudovi ukupno utvrdili postojanje 116 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjeravanje kazne podijelimo s brojem spisa, vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili oko pet okolnosti ili konkretnije 4.63 okolnosti za odmjeravanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako je u postupku individualizacije kazne sud ukupno utvrdio 2.7 olakotnih okolnosti i 1.93 otegotne okolnosti.

Iz tablica (koje su u prilogu) vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz počiniteljev život prije počinjenja djela – takvih je okolnosti

bilo ukupno 100, a najviše ih se odnosilo na počiniteljevu neosuđivanost 32, mlađu životnu dob 15, sudjelovanje u Domovinskom ratu 13, roditeljstvo 10, počiniteljevo narušeno zdravlje 7, ovisnost o drogi 6, dok su sve ostale okolnosti uglavnom pojedinačne. Velik broj olakotnih okolnosti sudovi su pronašli u okolnostima počiniteljeva života nakon ostvarenja djela, a među njima ukupno 11 odnosi se na priznanje djela, 9 na izraženo kajanje, po tri na izraženu samokritičnost i obećanje da će se kloniti droge, dok je sud u dva slučaja kao olakotno optuženiku ocijenio i djelomično priznanje djela. U rubrici ostale olakotne okolnosti navedeno ih je 20, i to po četiri zbog protoka vremena od počinjenja djela, izostanak daljnjeg kontakta s drogom, uljudno držanje na sudu i doprinos pri utvrđivanju činjenica, dok su u pojedinačnim slučajevima sudovi ocijenili kao olakotno da je platio visoku novčanu kaznu za isti prekršaj, da je svjestan nedozvoljenosti vlastitog ponašanja, da je pokazao želju da se liječi od ovisnosti o drogama i sl.

Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojivost: tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 5, a ostale olakotne okolnosti odnose se na činjenicu da je počinitelj drogu pribavio za vlastitu uporabu: takve okolnosti bile su dvije, da se radilo o maloj količini droge sud je kao olakotno našao u tri navrata, kao i to da djelo nije imalo težih posljedica jer je droga oduzeta i slično.

Analiza otegotnih okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti utvrdili prilikom ocjene jačine ugrožavanja zaštićenog dobra – takvih otegotnih okolnosti bilo je 33, a od toga se 25 odnosilo na društvenu opasnost djela, sedam na visoku razinu povrede zaštićenoga dobra, a jedna se odnosila na generalnu prevenciju. U okolnostima počiniteljeva života prije djela sudovi su pronašli 19 otegotnih okolnosti, s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na prijašnju osuđivanost počinitelja, bilo da je riječ o običnom ili specijalnom povratu, a zatim na prijašnju prekršajnu kažnjavanost ili tretiranost počinitelja dok je još bio maloljetnik te činjenje kaznenih djela kroz duži period. Razmatrajući pobude iz kojih je djelo počinjeno, sudovi su u sedam slučajeva počiniteljima ocijenili kao otegotno da je počinjenje djela bilo motivirano velikom zaradom. Ostale otegotne okolnosti, kojih je bilo 13, odnose se na intenzitet kriminalne aktivnosti, generalnu prevenciju i visok stupanj kaznene odgovornosti.

3.2.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u tablici 12 uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju primijenili odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskog minimuma u sedam slučajeva od ukupno 60 osuđenih osoba koje su obrađene. Kao razlog za ublažavanje kazne najčešće se navodi zbroj postojećih utvrđenih olakotnih okolnosti, takvih je bilo šest, dok se u jednom slučaju navodi zakonska osnova za

ublažavanje kazne. Ponekad su sudovi kaznu ublažili, a da zakonsku osnovu za ublažavanje kazne, koja je inače postojala, uopće nisu spomenuli.

Tablica 12.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	2
	ZAKONSKA OSNOVA	3
	NOVE OKOLNOSTI	1

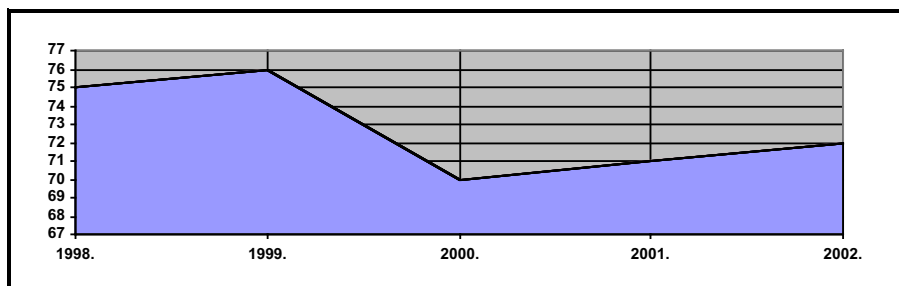
3.3. Razdoblje 1998. – 2002.

3.3.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U razdoblju od 1998. do 2002. kazneno djelo zlouporabe opojnih droga navedeno je u čl. 173. KZ. Kazneni okviri su promijenjeni u odnosu prema prethodnom razdoblju, a i unutar samoga razdoblja. Neovlašteno posjedovanje opojne droga inkriminirano je u st. 1. s predviđenom novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Za osnovni oblik djela sada iz st. 2. predviđena kazna do prosinca 2000. bila je kazna zatvora od jedne do 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora, a nakon toga kazna zatvora od jedne do 12 godina. Za kvalificirani oblik djela predviđena kazna je zatvor od najmanje tri godine ili kazna dugotrajnog zatvora.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela zlouporabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira te broj odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1998. godini, 1.041 osobe, i najviše osuđenih u 2002. godini, 2.957 pravomoćno osuđenih osoba, s tim da se ti podaci odnose na zbroj ukupno izrečenih kaznenih sankcija.

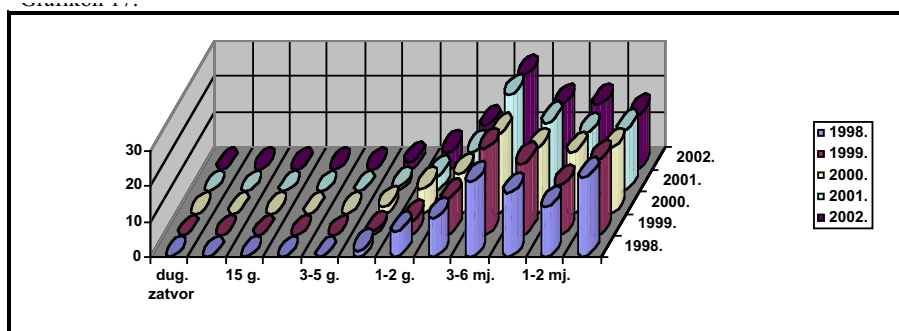
Grafikon 16.

U grafikonu 16 prikazan je postotak uvjetovanih kazni (zatvora i novčane kazne) za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1998. do 2002. Iz prikazanoga uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u daljnjem porastu u usporedbi s prethodnim razdobljem.

U odnosu prema ukupnom broju osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, najviše uvjetnih kazni, 76.55%, izrečeno je 1999. godine, a najmanje, 70.78%, u 2000. godini. Ako te podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1993. godine do 1997., uočavamo da se postotak uvjetovanih kazni ponovo povećava, i to u prosjeku po godini gotovo 20%.

Grafikon 17.

U grafikonu 17 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u od 1998. do 2002., i to za bezuvjetne i uvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1998. do 2002. godine uočavamo da je postotak najtežih kazni izrazito malen. Kazna zatvora od 20 godina izrečena je samo jedna 2001. godine, što je u postotku 0.06%, a isto tako i kazna zatvora od 15 godina izrečena je jedanput, i to 1999. godine. Sve kazne zatvora do onih od

dvije do tri godine izricane su ispod dva posto. Kazne zatvora u trajanju do tri godine kreću se između 1.71% i 2.32%, dok je postotak izrečenih kazni do dvije godine nešto veći: između 4.01% i 7.07%, s tim da ih je jedne godine nešto više, a druge godine manje, bez uočenih zakonitosti u takvom kretanju. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci u laganom je jednopostotnom porastu: 1998. iznosio je 11.95%, a 2002. godine 12.14%.

Niže kazne, one od tri do šest mjeseci, u ovom se periodu izriču relativno često, i u stalnom su porastu. Tih je kazni 1998. izrečeno 21.21%, a 2002. godine 26.93%, dok su kazne od dva do tri mjeseca zatvora izricane u prosjeku oko 20%. Kazne zatvora od jednog do dva mjeseca također pokazuju trend rasta jer ih je 1998. godine izrečeno 14.87%, a 2002. godine 18.04%, dok kazna zatvora od 30 dana u postotku opada od 22.68% u 1998. godini na 15.44% pet godina poslije, 2002. godine.

Tako visok apsolutni broj i postotak izrečenih niskih kazni posljedica je uvođenja u Zakon posjedovanja opojne droge kao kaznenog djela. Zbog toga je teško uspoređivati s prethodnim razdobljima prema postotku iskorištenosti kaznenih okvira, nego se realniji podaci dobiju ako se uspoređuju apsolutni brojevi izrečenih kazni za pojedine raspone. Na primjer, u drugom razdoblju od 1993. do 1997. kazni zatvora u rasponu od jedne do dvije godine ukupno je izrečeno za sve godine 83 u apsolutnom broju ili oko 30% u prosjeku po godini, dok je u trećem razdoblju od 1998. do 2002. istih kazni izrečeno za sve godine ukupno 399 u apsolutnom broju, a to je u postotku iznosilo oko 6%.

3.3.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1998. – 2002.

Za isto razdoblje 1998. – 2002. analizirani su i spisi Vrhovnog suda. Kao što je uvedeno navedeno, za taj period pregledano je ukupno 50 spisa, i to iz svake godine po 10 spisa.

U svih 50 osuda nije bila izrečena ni jedna uvjetna zatvorska niti novčana kazna. To je velika razlika od prethodnog razdoblja kada se postotak uvjetnih kazni kretao od 9.52% do 20.00%, s tim da je i u tome razdoblju bilo godina bez i jedne uvjetne osude, to su bile 1994. i 1997.

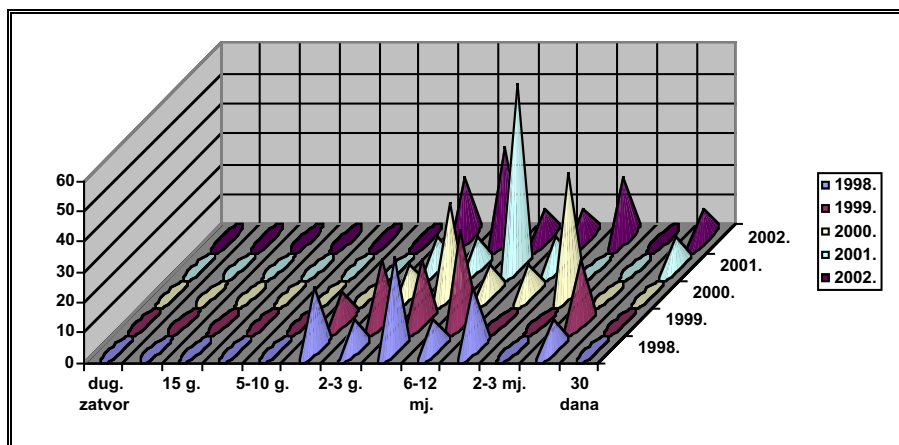
Tablica 13.

	1998.	1999.	2000.	2001.	2001.	Ukupno
A Ukupno osuđenih osoba	12 243	16 206	16 466	16 508	19 040	80 463
B Ukupno osuđenih u RH za drogu	1 041	1 685	1 941	2 107	2 957	9 731
% od A	8.50	10.39	11.78	12.76	15.53	12.21
C Obradeno predmeta	10	10	10	10	10	50
% od B	0.96	0.59	0.51	0.47	0.33	0.05
D Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E 20 godina	0	0	0	0	0	0
F 10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G Preko 5 godina	0	0	0	0	0	0
H 2 godine - 5 godina	3	3	1	0	2	9
I 1-2 godine	3	3	3	2	3	14
J 6-12 mjeseci	1	2	1	6	1	11
K 3 mjeseca-6 mjeseci	2	0	1	1	1	5
L 2-3 mjeseca	0	0	4	0	2	6
M Do 2 mjeseca	1	1+1p*	0	1	1	5
N 30 dana	0	0	0	0	0	0
Od toga kazna uvjetovana	0	0	0	0	0	0

U tablici 13 navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga za period 1998. – 2002. u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćene i osude za osnovni oblik djela s minimalnom kaznom od jedne godine zatvora i kvalificirani oblik djela s minimalnom kaznom zatvora od tri godine bez obzira na to koju su zakonsku oznaku nosili po OKZRH ili po KZ u kojem je minimalna kazna za kvalificirani oblik ostala ista, samo je maksimalna kazna 2000. smanjena. Od ukupno 50 osuda iz promatranoga razdoblja u 49 osuda radilo se o osnovnom obliku djela, a u jednom slučaju o kvalificiranom obliku s predviđenom minimalnom kaznom od tri godine zatvora. Maksimalno predviđene kazne nisu nam previše interesantne jer osuda na te kazne nema. Kazne zatvora manje od 12 mjeseci izrečene su u 27 slučajeva, što je više od polovine promatranoga uzorka.

Grafikon 18.

U grafikonu 18 prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1998. do 2002. prema istraživanju Vrhovnoga suda, i to za kazne zatvora, uvjetne i bezuvjetne. Najteže kazne zatvora u promatranom uzorku sudovi nisu izricali. Iz prikazanih podataka vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godine zatvora, 10 do 15 godina zatvora, niti kazna u rasponu od pet do 10 godina zatvora. Najstrože kazne su one od tri do pet godina zatvora, no one su izrečene samo u dvije godine promatranoga uzorka, i to 1998. godine kad ih je izrečeno 20,00% i 1999. godine kada ih je bilo 10,00%. Najveći broj izrečenih kazni su one u rasponu od tri mjeseca do tri godine, njih je u apsolutnom broju bilo 36, a u postotku ih je izrečeno 58,33%. Kazne zatvora od tri mjeseca do 30 dana izricane su u apsolutnim brojkama pojedinačno, i to ne u svakoj godini, uz iznimku 2000. godine kad je kazni zatvora od dva do tri mjeseca bilo 40%.

Tablica 14.

	Ukupno VSRH	Ukupno RH
Preko 5 godina	0.00%	0.19%
2 godine – 5 godina	22.50%	1.63%
1 -2 godine	28.00%	5.63%
6 – 12 mjeseci	22.00%	11.68%
3 mjeseca – 6 mjeseci	10.00%	24.39%
2 – 3 mjeseca	12.00%	19.04%
Do 2 mjeseca	10.00%	17.83%

Tablica 14 prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda toliko različiti da se ne mogu izravno uspoređivati. Razlog je tome, po našem mišljenju, u činjenici promjene Zakona, odnosno uvođenje u Kazneni zakon posjedovanja opojnih droga kao kaznenog djela čija su presuđenja u tisućama nadmašila presuđenja za osnovni oblik i kvalificirane oblike djela. Ta činjenica dovela je do izricanja velikog broja i postotka najnižih kazni, na stotine izrečenih novčanih kazni i sudskih opomena te na desetke uvjetnih novčanih kazni.

3.3.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio pri utvrđivanju i poslije obrazlaganju okolnosti za odmjeravanje kazne sastavljeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u tablici 15 prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud pri odmjeravanju kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja od 1998. do 2002.

Tablica 15.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	9	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE OTEGOTNE	4	
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE OTEGOTNE	14 26	
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	3 3	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA PRIJE DJELA		OLAKOTNE OTEGOTNE	76 29	
	OKOLNOSTI POČINITELJEVA ŽIVOTA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE		OLAKOTNE OTEGOTNE	27
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU		OLAKOTNE OTEGOTNE	
		NAKNADA ŠTETE		OLAKOTNE OTEGOTNE	
OSTALO			OLAKOTNE OTEGOTNE	12 4	

Prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 50 slučajeva koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u prilogu). Ovaj tablični prikaz daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 207 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelje u uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu za ovo razdoblje.

Od ukupno utvrđenih 207 olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti, kojih je pronađeno 141, dok su sudovi ukupno utvrdili postojanje 66 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjerivanje kazne podijelimo s brojem spisa, vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili oko četiri okolnosti ili konkretnije 4.14 okolnosti za odmjerivanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako je u postupku individualizacije kazne sud ukupno utvrdio 2.82 olakotnih okolnosti i 1.32 otegotnih okolnosti.

Iz tablica (koje su u prilogu) vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz počiniteljev život prije počinjenja djela – takvih je okolnosti

bilo ukupno 76, a najviše ih se odnosilo na mlađu životnu dob, ukupno 20, na neosuđivanost počinitelja 19, sudjelovanje u Domovinskom ratu 10, roditeljstvo i teške imovinske prilike po 7, narušeno zdravlje počinitelja 5, ovisnost o drogi 3, dok su sve ostale okolnosti uglavnom pojedinačne. Velik broj olakotnih okolnosti sudovi su pronašli u okolnostima počiniteljeva života nakon ostvarenja djela, među kojima se ukupno 15 odnosi na priznanje djela, 8 na izraženo kajanje, dvije na izraženu samokritičnost, a po jedna na obećanje da će se kloniti droge i na djelomično priznanje djela. U rubrici ostalih olakotnih okolnosti navedeno ih je 12, i to četiri zbog proteka vremena od počinjena djela, tri zbog uljudnog držanja na sudu, dvije zbog dragovoljne predaje droga, dok su u pojedinačnim slučajevima sudovi ocijenili kao olakotno doprinos počinitelja pri utvrđivanju činjenica, samo jedna kupoprodaja droge i podvrgavanje liječenju u komuni. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojivosti – tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 9, a ostale olakotne okolnosti odnose se na činjenicu da se radilo o maloj količini droge, da je djelo ostvario kao mlađi punoljetnik ili da se radilo o pokušaju sadnje droge.

Analiza otegotnih okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti utvrdili pri ocjeni okolnosti počiniteljeva života prije počinjenja djela, a u promatranom uzorku takvih otegotnih okolnosti bilo je ukupno 29, s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na prijašnju osuđivanost počinitelja, bilo da je riječ o običnom ili specijalnom povratu, zatim tretiranost počinitelja dok je još bio maloljetnik te počinjenje djela za vrijeme kušnje. Jačina ugrožavanja zaštićenog dobra kao otegotna okolnost utvrđena je u 26 slučajeva, od toga se 15 odnosilo na naglašenu društvenu opasnost djela, a 11 na visoku razinu povrede zaštićenoga dobra. Pod okolnosti počinjenja djela sudovi su u dva navrata kao otegotno ocijenili veliku upornosti pri počinjenju djela, a u jednom navratu način počinjenja.

3.3.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u tablici 16 uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju primijenili odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskom minimuma u 16 slučajeva od ukupno 60 osuđenih osoba koje su obrađene. Kao razlog za ublažavanje kazne najčešće se navodi zbroj postojećih utvrđenih olakotnih okolnosti, takvih je bilo 12, dok se u četiri slučaja navode novoutvrđene okolnosti za ublažavanje kazne. Zakonska osnova za ublažavanje kazne nije izričito niti jednom spomenuta, no ponekad su sudovi kaznu ublažili, a da zakonsku osnovu za ublažavanje kazne, koja je inače postojala, uopće nisu spomenuli, što se može vidjeti kada usporedimo slučajeve u kojima je navedeno da je kazna ublažena s visinom izrečenih kazni iz tablice 13.

Tablica 16.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	12
	ZAKONSKA OSNOVA	0
	NOVE OKOLNOSTI	4

4. ZAKLJUČNO

Za kazneno djelo silovanja kroz promatrana razdoblja kazneni okviri nisu mijenjani ni za osnovni oblik ni za kvalificirane oblike djela, što je olakšalo usporedbu dobivenih podataka. U trećem razdoblju uvelike je mijenjana struktura dijela, kriminalna zona je proširena, posebno su zaštićeni maloljetnici, no time se ovdje nećemo baviti, jer se u promatranom uzorku od ukupno 107 pravomoćnih osuda u 106 radilo o počinjenju osnovnog oblika djela, a samo u jednom slučaju o kvalificiranom obliku. Najteže kazne, one od dugotrajnog zatvora pa do zatvora od pet godina, nisu izricane, osim što su u posljednjem razdoblju bile dvije kazne zatvora preko pet godina, što za cijeli uzorak iznosi 1,86%. Kada promatramo iskorištenost kaznenih okvira, najviše kazni izrečeno je u rasponu od šest do 12 mjeseci – 21,49%, a nakon toga slijede kazne izrečene u rasponu od tri do pet godina, kojih je bilo 18,69%, dok je kazni od dvije do tri godine, od jedne do dvije godine i od tri do šest mjeseci bilo podjednako oko 10,00% za svaki raspon.

Kao što uočavamo, gotovo 70,00% svih izrečenih kazni kreće se u rasponu od pet godina zatvora do tri mjeseca zatvora, iz čega proizlazi da su sudovi iskoristili svega polovinu kaznenih okvira koji su zakonom zapriječeni za osnovni oblik djela odnosno oko trećinu zakonskog okvira koji je predviđen za kvalificirani oblik djela.

Odredbe o ublažavanju kazne primijenjene su u drugom razdoblju na oko 26,00% osuda, kada je izrečena kazna zatvora manja od jedne godine, dok je u trećem razdoblju taj postotak smanjen na 14,00%. Kod primjeni odredbi o ublažavanju kazne valja napomenuti da je u promatranom uzorku bilo oko 28,00% kaznenih djela koja su ostala u pokušaju.

U promatranom uzorku za ovo kazneno djelo bio je velik broj otegotnih okolnosti koje su se odnosile na to da je počinitelj povratnik, specijalni povratnik ili da je prije osuđivan – takvih je okolnosti sud pronašao ukupno 48, no ta okolnost, po našem mišljenju, nije u dovoljnoj mjeri našla odraza u izrečenim kaznama.

Kao olakotnu okolnost sudovi su najčešće ocjenjivali prijašnju neosuđivanost, koja je utvrđena kod 25 počinitelja, činjenicu da je počinitelj otac jednog djeteta ili više djece utvrđena je u 24 slučaja, smanjena ubrojivost utvrđena je

kod 22 počinitelja, a mlađa životna dob u vrijeme počinjenja djela postojala je kod 21 osuđenika.

Za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga kroz promatrani period kazneni okviri su mijenjani: za osnovni oblik djela predviđena kazna bila je kazna zatvora od jedne do 10 godina. Od 1998. godine maksimum je kazne povećan pa se za taj oblik djela mogao izreći i dugotrajni zatvor. Godine 2000. zakonski okvir je snižen na kaznu zatvora od jedne do 12 godina. Za kvalificirane oblike djela minimalna predviđena kazna zatvora od tri godine nije se mijenjala, a maksimalna kazna bila je 15 godina zatvora do 1998. godine, a poslije kazna dugotrajnog zatvora. Te izmjene raspona kazni nisu bilo odlučujuće jer povećanje maksimalno zapriječene kazne nije bilo od većega utjecaja budući da takve kazne sudovi gotovo i nisu izricali. U promatranom uzorku na Vrhovnom sudu, od 110 osuda samo je u četiri slučaja izrečena kazna zatvora preko pet godina, dok kazni preko 10 godina do dugotrajnog zatvora nije bilo.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćene osude i za osnovni oblik djela i za kvalificirani oblik. Od ukupno 60 osuda u 27 slučajeva počinitelji su oglašeni krivim za kvalificirani oblik djela, za koji je predviđena kazna zatvora od najmanje tri godine, a kako je izrečenih kazni preko tri godine zatvora svega 14, to znači da su sudovi i kod kvalificiranog oblika djela u 13 slučajeva primijenili odredbe o ublažavanja i izrekli kaznu manju od zakonom predviđenog minimuma kazne. Najteže kazne, dugotrajni zatvor i kazne zatvora preko 10 godina, nisu izricane. Kazni zatvora preko pet godina izrečeno je samo 3.63%. Najviše kazni izrečeno je u rasponu od jedne do dvije godine, ukupno 24.54%, a nakon toga slijede kazne u rasponu od šest do 12 mjeseci kojih je bilo 20.90%, dok je kazni u rasponu od dvije do tri godine bilo ukupno 19.09%. Najniže izrečenih kazni, onih u rasponu od dva do tri mjeseca, bilo je 9.09%.

Kod kaznenoga djela zlouporaba opojnih droga sudovi su iskoristili zakonske okvire samo u prvoj polovini kazne za osnovni oblik djela i u jednoj trećini ili manje za kvalificirane oblike.

Odredbe o ublažavanju kazne primijenjene su u drugom razdoblju na oko 37.50% osuda, a to je bilo kod svih kazni zatvora manjih od jedne godine, dok je u trećem razdoblju taj postotak povećan na 44.00%. To povećanje postotka najnižih kazni odnosi se uglavnom na proizvodnju opojne droge za vlastitu uporabu, kada se radilo o sadnji jedne biljke marihuane ili nekoliko njih.

U promatranom uzorku za ovo kazneno djelo bio je velik broj otegotnih okolnosti koje su se odnosile na to da je počinitelj specijalni povratnik – takvih je okolnosti nađeno kod ukupno 15 osuđenika, prijašnja osuđivanost utvrđena je kod ukupno 27 počinitelja, dok se u 17 slučajeva radilo o velikoj količini droge, no po našem mišljenju te izrazite otegotne okolnosti nisu u dovoljnoj mjeri našle odraza u izrečenim kaznama.

Od olakotnih okolnosti sudovi su najčešće ocjenjivali prijašnju neosuđivanost, u 51 slučaju, mlađu životnu dob u 35 slučajeva, roditeljstvo u 17 sluča-

jeva, a postojeće okolnosti u zbroju najčešći su razlog koji sudovi navode kada obrazlažu zašto su primijenili odredbe o ublažavanju kazne.

Gledajući ukupno izrečene kazne za kazneno djelo silovanja i zlouporabu opojnih droga za promatrani uzorak od 217 pravomoćnih osuda, vidimo da su sudovi u nešto više od 76.00% svih osuda izrekli kaznu u rasponu od šest mjeseci do dvije godine zatvora, a riječ je o najtežim djelima za koje su vrlo visoke zapriječene kazne. Jedini zaključak odatle može biti ili da su zapriječene kazne previsoke ili da sudovi pri odmjerivanju kazne precjenjuju olakotne ili podcjenjuju otegotne okolnosti.

Iz svega navedenoga uočavamo veliku razliku između zakonom predviđenih kaznenih okvira i izrečenih kazni po sudovima u konkretnim predmetima. Evidentno je da sudovi ne iskorištavaju predviđene kaznene okvire, nego kazne u pravilu odmjeravaju u prvoj polovini ili prvoj trećini zapriječene kazne. Kako povećavanje maksimalno predviđenih kazni očito nema odjeka na kazne izrečene od sudova, ako želimo kaznenu politiku pooštriti, to je moguće jedino povećavanjem zakonom predviđenih minimalnih kazni uz istodobna odgovarajuća ograničenja u odredbama koje govore o mogućnostima ublažavanja kazne. Te rezultate možemo ostvariti izmjenama zakona u željenom pravcu, a to je politička odluka.

Summary

PRESCRIBED PUNISHMENT AND SENTENCING POLICY OF COUNTY COURTS IN THE REPUBLIC OF CROATIA - FOR THE CRIMINAL OFFENCES OF RAPE AND ABUSE OF NARCOTIC DRUGS

The author considers the level of use of the criminal frameworks for the criminal offence of rape and the criminal offence of abuse of narcotic drugs within two periods in an observed sample of 217 final convictions. In all the processed cases, regardless of the severity of the provided punishment, courts, in over three quarters of cases, pronounced a sentence of imprisonment for a term ranging from six months to two years. In doing so, they did not even make full use of the first third of the range of provided punishment for these two criminal offences. The paper shows that the provisions on the mitigation of punishment were applied in a large number of cases, and that in the observed sample aggravating circumstances such as earlier convictions, recidivism, or a large quantity of drugs were sometimes insufficiently reflected in the pronounced sentence. Discrepancies between the prescribed legal framework of punishment for individual criminal offences on the one hand, and sentences pronounced in court on the other hand, are a constant matter of debate among the general and legal public. Most claims reflect the view that the prescribed legal frameworks of punishment are too low. However, it is evident from the results of the research that courts do not make sufficient use of the prescribed criminal frameworks but render a sentence within the first half, or first third, of the range of prescribed punishment.